

УДК 331.45

В.С. Чубань, канд. екон. наук, Ю.М. Горбаченко, канд. істор. наук, Т.М. Кришталь, доц., канд. екон. наук

Академія пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля МНС України

Вдосконалення механізму управління охороною праці в органах та підрозділах Міністерства надзвичайних ситуацій України

У статті на підставі комплексного аналізу з позиції системного підходу сформовано бачення щодо формування механізму управління охороною праці як важливого елементу складової державного управління Міністерством надзвичайних ситуацій України (МНС). Подано аналіз існуючої організації охорони праці в органах та підрозділах МНС.

безпека праці, охорона праці, система управління охороною праці, травматизм, МНС

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки зростають вимоги до професійної підготовки працівників, яка поряд з фаховими компетенціями передбачає вміння надійно та безпечно працювати. Державна політика в галузі охорони праці ґрунтується на головному принципі пріоритетності життя та здоров'я працівників перед будь-якими результатами виробничої діяльності. Реалізація цієї політики передбачає виконання багатьох заходів з підвищення рівня безпеки праці, але головним серед них є формування у працівників засобами освіти мотивації щодо посилення відповідальності особи за власну та колективну безпеку під час професійної діяльності.

Однією з найнебезпечніших галузей людської діяльності була і, на жаль, залишається рятувальна справа. Але вітчизняні практики, державні діячі, науковці не надають великого значення умовам праці рятувальників. У ст. 43 Конституції України сказано: "Кожен має право на належні, безпечні й здорові умови праці". Це ключове положення Конституції безумовно повинно визначити суть державної політики в галузі охорони праці, однією з основних складових якої повинно стати створення високоефективних систем управління охороною праці.

Для досягнення максимальної ефективності системи управління охороною праці необхідно забезпечити високоефективну роботу як на державному, так і на регіональному, галузевому та виробничому рівнях [2]. Все це може бути досягнуто лише за умови впровадження в Україні (у відповідності з існуючою законодавчою базою та вимогами Міжнародної організації праці (МОП)) сучасних високоефективних систем управління охороною праці, що потребує підготовки кваліфікованих кадрів, здатних вирішувати відповідні завдання.

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій. Проблеми управління охороною праці в сучасних умовах розглянуті такими вченими, як Д. Богиня, Н. Лук'янченко, О. Мовчан, А. Молчанов, М. Маковецький, Є. Суїменко, М. Дейлі, В. Роїк, У. Бек та ін. Науковцями Гадзюк М.П., Желібо Є.П., Халімовський М.О., Заверуха Н. М., Зацарний В.В та іншими. Ними були проведені дослідження оцінки ефективності заходів по покращенню охорони праці на суб'єктах підприємницької діяльності. Такі дослідження носили вибіркового характеру по відношенню до галузей діяльності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Вивченням проблематики управління охороною праці займаються вітчизняні практики, державні діячі, учені. Разом з тим питанню аналізу існуючої організації охорони праці в органах та підрозділах МНС на сучасному етапі приділено недостатньо уваги, тому даний напрямок вимагає подальшого вдосконалення.

Постановка завдання. Мета роботи полягає в дослідженні загальних засад управління охороною праці в Україні, визначенні теоретичних положень організаційного забезпечення охорони праці в органах та підрозділах МНС.

Для досягнення поставленої мети визначено такі основні завдання:

- на підставі комплексного аналізу з позиції системного підходу сформулювати бачення щодо удосконалення механізму управління охороною праці як важливого елементу складової управління Міністерства надзвичайних ситуацій України;
- підготувати аналіз існуючої організації охорони праці в органах та підрозділах МНС.

Результати дослідження. Система управління охороною праці (СУОП) – це сукупність суб'єкта та об'єкта управління, які на підставі комплексу нормативної документації проводять цілеспрямовану, планомірну діяльність з метою забезпечення здорових, безпечних і високопродуктивних умов праці. Охорона праці базується на законах та інших нормативно-правових актах, які є головним джерелом зовнішньої інформації, що надходить до СУОП [5].

Нормативно-правова база охорони праці України включає ряд законів, основними з яких є Закони України "Про охорону праці", "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності", "Про охорону здоров'я", "Про пожежну безпеку", "Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення", Кодекс законів про працю та підзаконних нормативно-правових актів: наказ МНС України від 07.05.07 №312 «Правила безпеки праці в органах і підрозділах МНС України», наказ МНС України від 4.03.2008 №162 «Методичні рекомендації з охорони праці щодо створення безпечних умов праці під час ведення пошуково-рятувальних та аварійно-відновлювальних робіт підрозділами систем МНС», наказ МНС України від 18.08.06. №540 «Про затвердження Інструкції про порядок розслідування, ведення обліку нещасних випадків в органах і підрозділах МНС України» та інші.

Оперативні дії та аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи (АРІНР) характеризуються наявністю факторів, що загрожують життю і здоров'ю рятувальників, які проводять ці роботи, і вимагають спеціальної підготовки, обмундирування та обладнання. Особливості статусу рятувальників визначаються покладеними на них обов'язками щодо участі в проведенні робіт з ліквідації наслідків НС та пов'язаної з цим загрозою їх життю і здоров'ю.

Від правильно прийнятого управлінського рішення уповноваженого керівника з ліквідації НС, керівника гасіння пожежі чи командира відділення залежить безпека праці його підлеглих. Керівник повинен мати навички безпечних прийомів виконання самих різних робіт та прийняття важливих рішень при роботі в умовах впливу небезпечних і шкідливих факторів.

Організація охорони праці при ліквідації наслідків НС передбачає комплекс заходів, що проводяться з метою усунення або зменшення впливу факторів, що створюють загрозу життю і здоров'ю рятувальників, а також постраждалому населенню, робітникам і службовцям в ході проведення АРІНР.

У МНС постійно проводиться робота щодо попередження виробничого травматизму серед осіб рядового і начальницького складу сил цивільного захисту, працівників органів і підрозділів, підприємств та організацій системи МНС.

Проте дані виробничого травматизму за 2011 рік свідчать, що якість впровадження в практичну діяльність вимог нормативно-правових актів з охорони праці, профілактичних заходів на місцях потребує поліпшення. Вжиті структурними підрозділами системи МНС профілактичні заходи ще не повною мірою відповідають вимогам сьогодення. Про це свідчить зростання кількості виробничого травматизму порівняно з 2010 роком в ГТУ(ТУ) МНС в АР Крим, Донецькій, Київській, Луганській, Одеській, Рівненській, Херсонській, Хмельницькій, Чернігівській областях.

Усього за 2011 рік в органах і підрозділах, підприємствах та організаціях системи МНС трапилося 46 нещасних випадків виробничого характеру. При цьому постраждало 47 людей, із них 4 смертельно. Зареєстровано 1 груповий випадок при 2 постраждалих. Для порівняння, у 2010 році сталося 42 нещасних випадки виробничого характеру, при цьому постраждало 45 осіб, із них 6 смертельно, 2 групових випадки при 5 постраждалих (із них 2 особи смертельно) [3].

Аналіз показників травматизму серед працівників МНС при виконанні задач, пов'язаних з виконанням службових обов'язків, показує, що вони є досить високими і стабільними (рис. 1) [3]. За останні 10 років понад 500 працівників отримали травми різного ступеня тяжкості. При цьому статистика показує, що найбільшу кількість травм працівники отримують при гасінні пожежі і несенні служби.

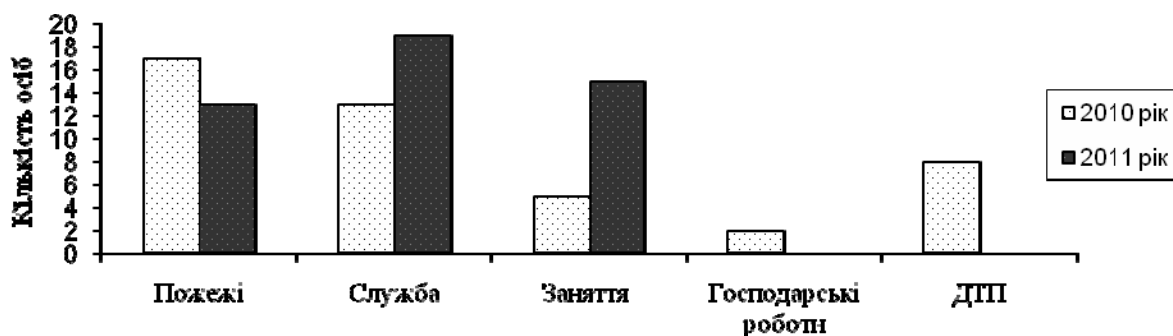

Рисунок 1 – Аналіз травматизму серед працівників МНС за 2010-2011 рр.

Слід зазначити, що наведені статистичні дані не повною мірою відображають динаміку травматизму в цілому для сил з ліквідації НС, оскільки при виконанні АРІНР в зону НС, крім працівників ОРС ЦЗ залучаються працівники інших міністерств, установ, організацій, які також отримують травми.

З аналізу роботи пожежно-рятувальних служб випливає, що найбільш частими обставинами, що сприяють загибелі і серйозному травмуванню особового складу, що здійснює гасіння пожеж та проведення інших робіт, є:

- обвалення конструкцій - 29%;
- вибух газових балонів - 10%;
- вибух (резервуара з нафтою, бензобака) - 6%;
- падіння з висоти - 16%;
- отруєння - 6%;
- вплив високих температур - 29%;
- ураження електрострумом - 4%.

Повністю усунути небезпеку, що виникає в процесі виконання робіт, за допомогою тільки технічних і організаційних заходів практично неможливо. Безпека здоров'я людини часто визначається лише її поведінкою. Тому запобігання причинам травмування в основному лежить на начальницькому складі, оскільки саме він займається підбором кадрів для виконання небезпечних видів робіт, а також проводить навчання, інструктажі і прищеплення культури безпеки праці особовому складу.

Служба охорони праці створена в органах і підрозділах МНС України для організації виконання правових, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних, соціально-економічних і лікувально-профілактичних заходів, спрямованих на запобігання нещасним випадкам, професійним захворюванням і аваріям у процесі праці, проходження служби та під час виконання завдань за призначенням працюючих та осіб рядового і начальницького складу (далі - особовий склад).

Основними завданнями служби охорони праці є:

1. Опрацювання та впровадження ефективної системи управління охороною праці в органах і підрозділах МНС України та сприяння удосконаленню діяльності у цьому напрямку кожного структурного підрозділу, кожного працівника та особового складу. Забезпечення фахової підтримки рішень керівників органів і підрозділів МНС України з цих питань.

2. Організація проведення профілактичних заходів, спрямованих на усунення шкідливих і небезпечних факторів, запобігання нещасним випадкам на виробництві або під час виконання завдань за призначенням, професійним захворюванням та іншим випадкам загрози життю або здоров'ю особового складу та працівників.

3. Вивчення та сприяння впровадженню у повсякденну діяльність в органах і підрозділах МНС України досягнень науки і техніки прогресивних і безпечних технологій, сучасних засобів колективного та індивідуального захисту.

4. Контроль за дотриманням працівниками та особовим складом вимог законів, чинного законодавства у сфері охорони праці.

5. Інформування та надання роз'яснень працівникам й особовому складу органів і підрозділів МНС України з питань охорони праці.

6. На службу охорони праці Територіальних головних управлінь (управлінь) МНС України в Автономній Республіці Крим, областях, м. Києві та Севастополі додатково до завдань, що зазначені вище покладається здійснення державного нагляду за безпечним веденням робіт особами рядового і начальницького складу, які проходять службу в органах і підрозділах цивільного захисту МНС України за територіальним принципом, відповідно до вимог чинного законодавства.

Модель і основні елементи системи управління охороною праці (СУОП), виконаної з урахуванням методології PDCA / ПРПК [4], яка використовується в стандарті OHSAS 18001, представлена на рис. 2. Проаналізуємо елементи даної моделі відносно механізму управління охороною праці в органах і підрозділах МНС (О та П МНС):

1. Політика у сфері охорони праці в О та П МНС, на нашу думку, повинна відбуватися за такими напрямками:

Вище керівництво МНС повинно визначити і санкціонувати загальну політику організації у сфері охорони праці, а також гарантувати, що у встановленій області застосування системи управління охороною праці дана політика:

а) відповідає характеру і масштабу ризиків, які існують в О та П МНС в області охорони праці;

б) включає зобов'язання щодо попередження нещасних випадків під час несення служби та професійних захворювань, а також зобов'язання з постійного поліпшення системи управління охороною праці та її результативності;

- в) включає зобов'язання, як мінімум, відповідати вимогам чинного законодавства та існуючих нормативно-правових актів у галузі охорони праці;
- г) забезпечує основу для встановлення та аналізу цілей у сфері охорони праці;
- д) оформлена документально, впроваджена і підтримується в робочому стані;
- е) доведена до відома особового складу О та П МНС з метою повідомлення про його індивідуальні зобов'язання у сфері охорони праці;
- ж) доступна для зацікавлених сторін;
- з) періодично аналізується з метою гарантії того, що політика залишається актуальною і прийнятною для О та П МНС.

2. Планування. Ідентифікація небезпек, оцінка ризиків та визначення заходів управління. О та П МНС повинні розробити, впровадити та виконувати процедури для постійної ідентифікації небезпек, оцінки ризиків та визначення необхідних заходів управління.

3. Впровадження та функціонування. Ресурси, обов'язки, відповідальність і повноваження. Вище керівництво повинно взяти на себе повну відповідальність за охорону праці та систему управління охороною праці в О та П МНС.

4. Контролюючі та корегуючі дії. Оцінка (вимір) результативності та моніторинг. О та П МНС повинні встановити, впровадити та виконувати процедури для регулярного моніторингу та оцінки (вимірювання) результативності охорони праці. Такі процедури повинні передбачати:

- а) якісну і кількісну оцінку, що відповідають потребам підрозділу;
- б) моніторинг ступеня досягнення цілей організації в області охорони праці;
- в) моніторинг результативності заходів управління (як професійного здоров'я, так і безпеки праці);
- г) упереджувальну попередню оцінку результативності для моніторингу відповідності програмам з охорони праці, заходам управління та операційним критеріями;
- д) реагуючу оцінку результативності охорони праці за даними моніторингу нещасних випадків на виробництві, професійних захворювань, аварійних ситуацій та інших наявних доказів недостатньої результативності охорони праці;
- е) реєстрацію даних результатів моніторингу та оцінки результативності, при умові, що вони є достатніми для подальшого аналізу застосування коригувальних та попереджувальних дій.

5. Аналіз з боку вищого керівництва. Вище керівництво повинно проводити аналіз системи управління охороною праці в О та П МНС із запланованою періодичністю, щоб забезпечити їх постійну придатність, адекватність і результативність. Аналіз повинен включати оцінку можливостей для поліпшення і необхідності змін у системі управління охороною праці, включаючи політику і цілі у сфері охорони праці.

Держава в особі органів законодавчої, виконавчої та судової влади гарантує право на охорону праці працівникам, задіяним у проведенні АРІНР. Розгляд всього спектру питань і умов, що впливають на забезпечення охорони праці при ліквідації наслідків НС, створення конкретних заходів є досить складним завданням, що вимагає залучення широкого кола спеціалістів і наукових працівників.

Складовою частиною системи управління безпеки праці є інструктажі з питань охорони праці. Працівники, під час прийняття на роботу та періодично, повинні проходити інструктажі з питань охорони праці, надання першої медичної допомоги потерпілим від нещасних випадків, а також з правил поведінки та дій при виникненні аварійних ситуацій, пожеж і стихійних лих тощо.

Організація охорони праці в зоні НС передбачає виконання як організаторами (керівниками), так і виконавцями (рятувальниками) ряду загальних вимог, що забезпечують безпеку при проведенні АРІНР.

Рисунок 2 – Модель СУОП та її основні елементи (стандарт OHSAS)

З метою забезпечення умов безпечної роботи особового складу керівний та начальницький склад ОРС ЦЗ, зобов'язаний:

- вживати заходів до максимального полегшення умов праці та механізації трудомістких процесів;
- забезпечувати інструктаж з правил роботи в складних умовах всього особового складу, який залучений до гасіння пожеж та надання допомоги в ліквідації аварій;
- вести безперервне спостереження особисто та через начальників бойових ділянок, начальників караулів та командирів відділень за діями особового складу, зміною обстановки на пожежі та вживати заходів, які запобігають нещасним випадкам;

- у разі зтяжних пожеж своєчасно організувати заміну працюючих, їх харчування, забезпечення питною водою та відпочинок;

- надавати негайну допомогу потерпілим.

Перед віддаванням команди на бойове розгортання керівник гасіння пожежі зобов'язаний:

- вказати безпечні місця установки пожежної техніки; при цьому пожежні автомобілі встановлюють на безпечній відстані від будівель, споруд та інших об'єктів, які можуть зруйнуватись (не менше висоти цих об'єктів), як правило, з навітряного боку;

- обрати та вказати особовому складу найбільш безпечні та короткі шляхи прокладання рукавних ліній, перенесення інструменту та інвентарю;

- постійно слідкувати за виконанням заходів щодо безпечного проведення робіт під час розгортання на транспортних магістралях: автомобілі та обладнання не повинні ускладнювати розстановку сил та засобів, що прибувають, їх зосередження на бойових ділянках і, за можливості, не перешкоджати нормальному дорожньому руху. За необхідності слід вжити заходів для зупинки всіх видів транспорту, а у разі прокладання рукавних ліній під залізничними коліями поставити пости безпеки з двох боків уздовж залізничного полотна для спостереження за рухом потягів та своєчасного сповіщення особового складу про їх наближення;

- встановити єдині сигнали для сповіщення про небезпеку та повідомити про них усьому особовому складу, який працює на пожежі (аварії і т.п.). У разі явної загрози вибуху, обвалювання, викиду та ін. негайно подати відповідний сигнал та вивести особовий склад у безпечне місце.

Висновки. Проаналізовано та запропоновано шляхи вдосконалення механізму управління охороною праці в органах та підрозділах МНС. Отже, безпека праці особового складу О та П МНС напряму залежить від керівника, від правильності прийняття його рішення, визначення вирішального напрямку, залучення кількості та виду сил і засобів, уміння швидко приймати рішення в умовах НС. Безперечно, безпека праці залежить і від самого рятувальника – його підготовленості, відповідальності, добросовісності виконання поставлених завдань. Тому, як ніколи раніше, управління в даній системі необхідно здійснювати на науковій основі.

Перспективи подальших досліджень. Охорона праці – це складна проблема сьогодення. Незадовільний стан охорони праці призводить до значних фінансово-економічних, матеріальних та людських втрат. Перспективи розробки та впровадження удосконаленої системи управління охороною праці в органах та підрозділах МНС є актуальними та представляють інтерес для подальших досліджень як науковцями так і практичними працівниками.

Список літератури

1. Зеркалов Д.В. За безопасный труд / Д.В. Зеркалов // Охрана труда. – 2008. - № 9. – С. 30.
2. Маковецкая М.П. Достойный труд и повышение качества уровня жизни / М.П. Маковецкая // Вестник Московского университета МВД России. - 2008. - № 4. - С. 73.
3. Офіційний сайт МНС. – Режим доступу: www.kmu.gov.ua
4. Про правові засади цивільного захисту : Закон України від 24.06.2004 р. № 1859 // Відомості Верховної Ради України. - 2004. - № 39. - Ст.488.
5. Ткачук К.Н. Управління охороною праці: Навч. посібник. / Ткачук К.Н., Мольчак Я.О., Каштанов С.Ф., Полукаров О.І., Ткачук К.К., Полукаров Ю.О., Стасюк В.М. - Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2011. – 288 с.
6. Шишко Н. Сохраняя здоровье людей / Н. Шишко // Новый азовсталец. – 2009. – № 31. – С.6

Т. Кришталь, В. Чубань, Ю. Горбаченко

Совершенствование системы управления охраной труда в органах и подразделениях Министерства чрезвычайных ситуаций Украины

В статье на основании комплексного анализа с позиции системного подхода сформировано видення относительно формирования механизма управления охраной труда как важного элемента составляющей государственного управления Министерства чрезвычайных ситуаций Украины (МЧС). Проведен анализ существующей организации охраны труда в органах и подразделениях МЧС.

T. Krushtal, V.Chuban, Y. Gorbachenko

Improvement of the system of the labour protection management in authorities and subordinate units of ministry of emergencies of Ukraine

An interpretation of the mechanism of the labour protection management as an important component of state administration of Ministry of Emergencies of Ukraine (MEU) is made on the basis of complex analysis from the perspective of a systematic approach. The present labour protection arrangement in the authorities and subordinate units of MEU is analyzed as well.

Одержано 06.03.12

УДК 657.471:644.6

О.В. Шелковникова, доц., канд. екон. наук

Кіровоградський національний технічний університет

Принципи розробки та концептуальна модель управлінської інформаційної системи підприємства

Визначено, що найбільш доцільним у ході проектування автоматизованих систем підприємств є дотримання принципу підпорядкованості структури інформаційної системи принципам організації і моделювання. Обґрунтовано та розроблено загальну модель автоматизованої системи, яка узгоджується з принципами інтеграції функцій планування, обліку та контролю в структурах об'єктно-цільової орієнтації.

проектування, автоматизовані системи підприємства, загальна модель, інтеграція функцій управління, об'єктно-цільова орієнтація

Постановка проблеми. Проблема у загальному вигляді полягає у тому, щоб посилити взаємозв'язки обліку з іншими функціями в процесі управління формуванням витрат підприємств водопровідно-каналізаційного господарства. Розроблені організаційні рішення та рішення у галузі інформаційного моделювання [1, 2, 3] дійсно достатньо поглиблюють інтеграційні процеси. Проте у сучасних умовах неможливе їх впровадження відокремлено від рішень стосовно проектування автоматизованих робочих місць, тому що це складові єдиної управлінської системи підприємства. У теперішній час, коли йде орієнтація на повну автоматизацію усіх сфер діяльності, все ж таки за межами більшості науково-методичних і нормативних рішень не лише загальних, а і галузевих, залишаються питання щодо принципів проектування комп'ютерних технологій, створення автоматизованих робочих місць працівників

© О.В. Шелковникова, 2012